

§ 5. Яркасць і непасрэднасць уражанняў імпрэсіяністаў

У другой палове XIX стагоддзя сацыяльнае напружанне ў еўрапейскім грамадстве пайшло на спад. Эпоха рэвалюцыйных рухаў змянілася адносным зацішшам. І пасля ўсплёску ў мастацтве рэалізму сацыяльна-крытычных настрояў маятнік мастацкіх густаў хіснуўся ў іншы бок. У 1870-х гадах у мастацтве Францыі паўстаў новы мастацкі кірунак — *імпрэсіянізм...*

Новая праўда ў жывапісе. Мастакі-імпрэсіяністы збольшага працягвалі традыцыі рэалістычнага мастацтва. Яны пісалі толькі сучаснасць. Асабліва іх натхняла зменлівая рэальнасць вялікага горада. Невыпадкава калыскай імпрэсіянізму стаў Парыж — горад з кіпучай энергіяй, які бурна развіваўся і перабудоўваўся ў 60—70-х гадах XIX стагоддзя.

Матывы карцін імпрэсіяністаў самыя звычайныя: натоўп на парыжскіх бульварах, кафэ і іх заўсёднікі, штодзённае жыццё вакзалаў, тэатраў, магазінаў... *Эдуард Манэ*, які стаяў ля вытокаў імпрэсіянізму, сцвярджаў, што мастак «павінен жыць сваім часам і адлюстроўваць тое, што бачыць перад сабой». У карціне «*Чыгунка*» гэта, напрыклад, дзве юныя парыжанкі, якія чакаюць прыходу цягніка. Немудрагелістая сцэнка нібы выхапленая з патоку жыцця выпадковым поглядам мастака: адна з герайн нават не паспела абярнуцца да гледачоў.

У карціне Э. Манэ не ўздымае сацыяльных праблем. У параўнанні з мастакамі-рэалістамі ў Э. Манэ і імпрэсіяністаў была іншая задача. Яны хацелі паказаць, што любы, нават самы прازیчны, момант жыцця тоіць у сабе прыгажосць. Усё: і клубы паравознага дыму, і жалезныя пруты плота, і бялявая патыліца

Эдуард Манэ.
Чыгунка
(1872 г.)

дзяўчынкі — можа стаць аб'ектам любавання. Прыгажосць жыцця імпрэсіяністы бачылі ў самой мімалётнасці яе імгненняў. А таксама ў непаўторнай гульні святла, здольнага любы фрагмент рэчаіснасці ператварыць у цудоўнае відовішча. Гэтую новую, незалежную ад палітыкі і грамадскіх адносін жывапісную праўду пра свет яны і выяўлялі на палотнах.

Разгледзьце творы Э. Манэ ў параграфе і на кампакт-дыску. У чым вы бачыце жывапісныя навацыі мастака? Якія настроі выклікаюць у вас яго палотны?

Святло і колер як адлюстраванае імгненне. Ідучы за Э. Манэ, імпрэсіяністы здзейснілі пераварот у жывапісе. Да іх мастакі звычайна стваралі карціны ў майстэрнях. Імпрэсіяністы, каб захаваць у сваіх творах жывое адчуванне жыцця, рух паветра і святла, сталі пісаць іх на *пленэры* (фр. *en plein air* — на адкрытым паветры). Працуючы на прыродзе, на гарадскіх вуліцах, мастакі навучыліся адрозніваць драбнютка светлавых нюансы, улоўліваць, як гульня святла «запальвае» колер і расшчапляе яго на мноства граней-адценняў. Сваё абвостранае ўспрыманне колеру і святлопаветранага асяроддзя, што ахутвае прадметы, імпрэсіяністы перадавалі на палотнах з дапамогай новай тэхнікі жывапісу.

Яны пісалі чыстымі, не змяшанымі на палітры фарбамі, наносячы іх на палатно асобнымі мазкамі. Паверхня карціны ператваралася ў хаос яркавых маляўнічых усплёскаў. На першы погляд такое жывапіснае «бязладдзе» здаецца бессэнсоўным, але менавіта яно стварае неабходны эффект. На пэўнай

Цікавы факт

Тэрмін «імпрэсіянізм» (фр. *impressionnisme*, ад *impression* — уражанне) першапачаткова насіў насмешлівы характар. Па назве карціны Клода Манэ «Уражанне. Узыход сонца» крытыка ахрысціла ўсю групу маладых мастакоў імпрэсіяністамі. І сцвярджала, што нават у малюнку шпалер больш закончанасці, чым у іх творах.

адлегласці, ужо ва ўспрыманні глядача, мазаіка асобных мазкоў збіраецца ў цэласны вобраз. Але не застывае навечна, як было ў жывапісе раней, а захоўвае ў сабе іскры далейшага руху — руху паветра, святла, колеру, самога жыцця.

Карціна «Вуліца Мантаргэй у Парыжы, свята 30 чэрвеня 1878 года» Клода Манэ нараджаецца на нашых вачах з патоку чыстых колераў, якія заліваюць палатно шумнай хваляй. З якім майстэрствам і пачуццём свабоды жывапісец вы-

карыстоўвае імклівыя мазкі, каб перадаць вецер, трапятанне сцягоў, рух натоўпу і вулічную сумятню! Ён не выпісвае дэталі, змазвае контуры: спяшаецца зафіксаваць у карціне першае, самае яркае, уражанне ад радаснага вясновага свята.

Клод Манэ.
Вуліца Мантаргэй
у Парыжы, свята
30 чэрвеня
1878 года
(1878 г.)

Паразважайце, чаму спачатку іранічны тэрмін «імпрэсіянізм» так спадабаўся мастакам, што неўзабаве яны і самі сталі называць сябе імпрэсіяністамі.

Шматварыянтнасць імпрэсіянізму. Імпрэсіянізм быў першым калектыўным выступам французскіх мастакоў супраць афіцыйнага мастацтва. Калі ў 1874 годзе работы маладых жывапісцаў не прынялі ў Салон, яны арганізавалі сваю выстаўку, якая дала назву новаму кірунку жывапісу. Нягледзячы на крытыку, якая абрынулася на імпрэсіяністаў, яны ўпарта працавалі. І дамагліся таго, што іх апошня, восьмая, выстаўка 1886 года атрымала прызнанне публікі.

Многія імпрэсіяністы былі блізкімі сябрамі. Яны падтрымлівалі адзін аднаго ў цяжкія часы, калі іх карціны ніхто не купляў. Аднак сам імпрэсіянізм не быў адзіным рухам. Пры агульнай аснове кожны мастак адрозніваўся ўласным жывапісным почыркам.

Клод Манэ. Прагулка па скалах Пурвіля (1882 г.)

Клода Манэ як самага паслядоўнага імпрэсіяніста больш за ўсё цікавіла ўзаемадзеянне святла і колеру ў зменлівым прыродным асяроддзі. Мастак дзясяткі разоў пісаў адзін і той жа матыў (стагі сена, Руанскі сабор і інш.) у розны час сутак, каб улавіць найтанчэйшыя змены колеру пры розным асвятленні. І, не задумваючыся, раствараў прадметы ў святлопаветраным асяроддзі так, што яны пазбаўляліся матэрыяльнасці і ператвараліся ў колеравыя плямы.

У жывапісе *Агюста Рэнуара* захоўвалася большая павага да прадметнасці форм. У карціне «*Дзве сястры (На тэрасе)*», як бы гуляючы лёгкім пэндзлем, мастак стварае чароўнае трымценне пейзажнага асяроддзя. Твары мадэлей ён піша больш строга: засцерагае ад расшчаплення колерам. Рознакаляровая смуга, што ахінае фігуры, толькі злёгка кранае дзявочыя твары, адцяняючы іх пяшчоту. У маладосці Рэнуар працаваў мастаком на фарфаравай фабрыцы. Там ён і атрымаў тую цяжкую плаўнасць мазка і любоў да радасных, прамяністых спалучэнняў фарбаў, якія засталіся ў яго жывапісе назаўжды.

Самым экстравагантным сярод імпрэсіяністаў быў *Эдгар Дзега*. Ён любіў асіметрычныя, фрагментарныя, нібы выпадковыя кампазіцыі з нечаканым вуглом гледжання: яны фіксавалі жыццё ў незвычайным ракурсе, заспетае быццам знянацку. Цэпкі погляд мастака асабліва трапна схопліваў рух. У рабоце «*Зорка (Танцоўшчыца на сцэне)*» балерына ў жамчужнай сукенцы лунае ў патоку музыкі і апладысmentaў. За яе спінай клубіцца прастора куліс. Намёк на кантраст

Агюст Рэнуар. Дзве сястры
(На тэрасе) (1881 г.)

Эдгар Дэга. Зорка (Танцоўшчыца
на сцэне) (1876—1877 гг.)

паміж святочным чараўніцтвам спектакля і працоўнымі буднямі тэатра надае кампазіцыі вастрыню, характэрную менавіта для твораў Дэга.

Параўнайце работы французскіх мастакоў-імпрэсіяністаў. Што аб'ядноўвае творы К. Манэ, А. Рэнуара і Э. Дэга? Чые работы вам падабаюцца больш і чаму?

Музычны імпрэсіянізм. Калі рамантызм у музыцы быў агульнаеўрапейскай з'явай, то музычны імпрэсіянізм развіваўся выключна ў рамках французскай культуры. Гэты мастацкі кірунак прадстаўляюць два кампазітары — Клод Дэбюсі і Марыс Равель. Іх непрыняцце акадэмічных традыцый і смелыя эксперыменты ў галіне музычнай мовы паслужылі асновай для стварэння арыгінальных твораў.

Шум мора, выгіб нейкай лініі гарызонту, вецер у лістоце, крык птушкі пакідаюць у нас разнастайныя ўражанні. І раптам... адзін з гэтых успамінаў выліваецца з нас і выяўляецца мовай музыкі.

Клод Дэбюсі

Клод Дэбюсі чэрпаў натхненне ў сузіранні прыроды. Нядзіўна, што тэма лірычнага пейзажу ў творчасці кампазітара стала вядучай. У яго сімфанічным эскізе «Мора» і «накцюрне-замалёўцы» «Аблокі» выявіліся асноўныя ідэі імпрэсіяністаў — значнасць мімалётных уражанняў і эмацыянальных адценняў. У гэтых творах мы чуем каларытныя супастаўленні тэмбравых і гарманічных фарбаў, пералівістыя гучнасці і вытанчанасць рытмічнага малюнка... Кампазітар абуджае фантазію і ўяўленне, дазваляючы слухачу самому прадставіць мастацкі вобраз і стварыць уласную карціну ўражанняў.

Імпрэсіянізм *Марыса Равеля* больш рэальны і аб'ектыўны. У яго творах, у параўнанні з творамі Дэбюсі, музычныя тэмы больш шырокія, а вобразы прадстаўлены ў дынаміцы. Напрыклад, гучанне фартэпіянай п'есы «Гульня вады» нараджае асязальны вобраз воднай стыхіі: патокаў і каскадаў, звонкага цурчання і пераліваў, вясёлкавых пырскаў.

Музыка К. Дэбюсі і М. Равеля адзначыла новы перыяд у развіцці еўрапейскай музыкі, прадэманстраваўшы стаўленне майстроў да гуку як да фарбы.

Клод Манэ. Японскі масток (1899 г.)

Праслухайце на кампакт-дыску творы кампазітараў-імпрэсіяністаў. Падбярыце адпаведныя іх вобразнаму ладу жывапісныя палотны мастакоў-імпрэсіяністаў. Вылучыце сродкі выразнасці, уласцівыя імпрэсіяністычным творам абодвух відаў мастацтва.

У XIX стагоддзі — у эпоху прамысловага перавароту — рэзка ўзрасла дынаміка жыцця: адкрывалася эра вялікіх хуткасцей. Імпрэсіяністы справалі адлюстраваць гэтую новую карціну рэальнасці. Іх беглая, «незавершаная» манера падачы матэрыялу, расшчапленне вобраза на мікраўсплёскі часціц дапамагалі перадаць мімалётнасць імгненняў жыцця ва ўсёй яркасці першых уражанняў ад іх.

Пытанні і заданні

1. Жывапіс французскіх імпрэсіяністаў часам называюць «мастацтвам ціхамірнага шчасця». Творчасць якіх французскіх мастакоў у найбольшай ступені адпавядае гэтаму азначэнню? Пазнаёміўшыся з работамі ў параграфе і на кампакт-дыску, пацвердзіце свой адказ канкрэтнымі прыкладамі.

2. Свае найлепшыя творы М. Равель і К. Дэбюсі прысвяцілі тэме вады. Любіў пісаць водную стыхію і К. Манэ, якога нават называлі «Рафаэлем вады» (с. 40, 42). Як вы думаеце, чаму менавіта гэтая тэма была такой прыцягальнай для імпрэсіяністаў?

3. Адным з найбольш вядомых музычных твораў М. Равеля лічаць «Балеро» для сімфанічнага аркестра. Праслухайце яго на кампакт-дыску. Прачытайце тэкст на дадатковай старонцы. Паглядзіце ў інфармацыйных крыніцах сцэны з «Балеро» ў выкананні Маі Плісецкай. Паразважайце, якімі сродкамі сучаснага танца перададзена галоўная кампазітарская ідэя — паступовае і няўхільнае нарастанне гуку, якое дасягае кульмінацыі-апафеозу.

Творчая майстэрня

4. *Работа «Папскі палац, Авіньён»* французскага мастака *Поля Сіньяка* выканана ў тэхніцы неаімпрэсіянізму, ці пуантылізму (фр. *point* — кропка). Калі прыгледзецца, можна ўбачыць, што малюнак складаецца з каляровых кропак. Тэхніка пуантылізму, якая ўзнікла ў жывапісе канца XIX стагоддзя, і сёння шырока выкарыстоўваецца ў камп'ютарнай растравай графіцы. Растравыя выявы таксама ўключаюць мноства дробных элементаў — кропак-пікселяў. Паспрабуйце з дапамогай вядомых вам графічных праграм (Microsoft Paint, Adobe Photoshop) стварыць малюнак у тэхніцы пуантылізму на тэму «Маё ўражанне ад...».

Поль Сіньяк.
Папскі палац,
Авіньён (1900 г.)

Вазьміце на заметку...

Індывідуалізм у творчасці постімпрэсіяністаў

Вінсент Ван Гог.
Царква ў Аверы (1890 г.)

Наступным пасля імпрэсіянізму этапам у гісторыі французскага жывапісу стаў *постімпрэсіянізм* (прыстаўка пост- ад лац. *post* — пасля). Мастакі-постімпрэсіяністы ўлічвалі вопыт сваіх папярэднікаў, але і спрачаліся з імі. Не задавальняючыся перадачай імгненых зрокавых уражанняў ад рэальнасці, яны імкнуліся выявіць глыбінную сутнасць жыцця. Кожны мастак разумеў яе па-свойму. І таму тварыў у жывапісе абсалютна індывідуальны свет, які прыкметна адрозніваўся ад рэальнага.

Самыя палкія і мяцежныя вобразы ў мастацтве постімпрэсіянізму стварыў *Вінсэнт*

Ван Гог. Чалавек уражлівы і ранімы, ён востра перажываў прыгажосць навакольнага свету і глыбей за іншых адчуваў пакуты чалавека ў ім. Гэтую драматычную супярэчнасць мастак і ўвасабляў у сваіх палотнах. Любы аб'ект жывой альбо нежывой прыроды Ван Гог пісаў феерычна яркімі фарбамі і надзяляў пакутлівай душой.

У карціне «Царква ў Аверы» ў ролі такога пакутлівага героя выступае раманская цэркаўка. Узятая ў пастку звісамі дарожкі, прыціснутая зверху шчыльнай сінню неба, яна ўся выгнулася і згорбілася. Смелым скажэннем форм і нервовымі, ліхаманкавымі мазкамі мастак распавёў нам пра яе (а на самай справе пра свой) душэўны стан.

Параўнайце жывапісныя работы імпрэсіяністаў і постімпрэсіяністаў (Вінсента Ван Гога, Поля Гагэна, Поля Сезана), прапанаваныя ў параграфі і на кампакт-дыску. Якія ўрокі імпрэсіяністаў засвоілі іх пераемнікі? У чым постімпрэсіяністы былі не згодныя з майстрамі папярэдняга пакалення?